Handläggningen av ett tvångsmedelsärende vid åklagarkammaren i Kalmar

1. Bakgrund

Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden (nämnden) granskar fortlöpande de underrättelser som kommer in till nämnden om beslut att underlåta att underrätta enskilda om användningen av hemliga tvångsmedel.[1]

Nämnden har granskat ett tvångsmedelsärende som har handlagts vid åklagarkammaren i Kalmar där beslut fattats om att underlåta att underrätta enskilda om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (hemlig övervakning). Granskningen har syftat till att kontrollera om ärendet handlagts i enlighet med lag eller annan författning.

Nämnden har tagit del av handlingarna i ärendet och ställt skriftliga frågor till åklagarkammaren.

2. Rättsliga utgångspunkter

2.1. Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Bestämmelser om hemliga tvångsmedel, såsom hemlig övervakning, finns i 27 kap. rättegångsbalken (RB). Hemlig övervakning får, om åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen, användas om någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader, ett brott eller flera brott som kan föranleda hemlig avlyssning samt vissa andra särskilt angivna brott (27 kap. 19 a § RB). Hemlig övervakning får därutöver, om åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen, användas i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för ett brott som kan föranleda hemlig avlyssning eller flera brott om vissa särskilt angivna villkor är uppfyllda (27 kap. 19 b § RB).

[1] Se bl.a. 27 kap. 33 § rättegångsbalken och 14 b § förundersökningskungörelsen (1947:948).

2.2. Underrättelse till enskild

En underrättelse om att hemliga tvångsmedel har använts ska lämnas till den som har utsatts för åtgärden så snart det kan ske utan men för utredningen, dock senast en månad efter det att förundersökningen avslutades (27 kap. 31 § fjärde stycket RB). Skyddas uppgifterna av vissa bestämmelser om sekretess ska underrättelsen skjutas upp till dess sekretess inte längre gäller (27 kap. 33 § första stycket RB). Om det på grund av sekretess inte har kunnat lämnas någon underrättelse inom ett år från det att förundersökningen avslutades, behövde, enligt den reglering som gällde vid tiden för handläggningen av det aktuella tvångsmedelsärendet, någon underrättelse inte lämnas (27 kap. 33 § andra stycket RB).[2] Om någon underrättelse inte lämnas är åklagaren skyldig att underrätta nämnden om sitt beslut (14 b § andra stycket förundersökningskungörelsen [1947:948]).

Lagstiftaren har förutsatt att det i varje enskilt fall ska göras en noggrann prövning av möjligheten att underrätta om tvångsmedelsanvändningen. Om åklagaren beslutar att skjuta upp en underrättelse ska han eller hon återkommande och fortlöpande pröva om sekretess alltjämt hindrar att en underrättelse lämnas. Det ska vara möjligt att i efterhand kontrollera om det har varit korrekt att göra undantag från skyldigheten att underrätta.[3]

Beslut och åtgärder som rör hemliga tvångsmedel ska dokumenteras (27 kap. 35 § RB).

3. Nämndens iakttagelser och bedömning

3.1. Brister i utformningen av ansökningar om hemlig övervakning

I ärendet har en åklagare ansökt om och beviljats flera tillstånd till hemlig övervakning i en förundersökning gällande allvarlig brottslighet. Förundersökningen avslutades utan att något åtal väcktes.

I två ansökningar om tillstånd till hemlig övervakning har åklagaren i respektive ansökan angett två olika brott som grund för tvångsmedelsanvändningen. Med anledning av att ett av brotten inte är av sådan svårhetsgrad att det kan föranleda hemlig övervakning har nämnden ställt frågor kring detta. Åklagaren har uppgett att det aktuella brottet angavs i

[2] Sedan den 1 juli 2024 gäller i stället att om det på grund av sekretess eller risk för men för utredningen inte har kunnat lämnas någon underrättelse inom ett år och sex månader från det att tvångsmedelsanvändningen avslutades, ska frågan om underrättelse prövas slutligt. En underrättelse ska då bara lämnas om sekretess inte längre gäller och om det kan ske utan men för utredningen.

[3] Prop. 2006/07:133 s. 44 och 86.

ansökningarna av förbiseende och att det enbart var det andra, tillståndsgrundande, brottet som rätteligen låg till grund för ansökningarna om hemlig övervakning.

I en annan ansökan om tillstånd till hemlig övervakning har det inte angetts något brott överhuvudtaget, utan i stället har åklagaren hänvisat till ett externt diarienummer hos Polismyndigheten. Efter frågor från nämnden har åklagaren uppgett att aktuell hänvisning angavs i ansökan av förbiseende och förklarat vilket brott som rätteligen låg till grund för ansökan.

Som nämnden tidigare uttalat har åklagaren ansvar för att det eller de brott som anges i en ansökan om hemliga tvångsmedel är tillståndsgrundande och för att ansökan i sin helhet står i överensstämmelse med lag.[4] Att ansökan om tillstånd är klar och tydlig är särskilt viktigt eftersom rättens beslut i princip alltid tecknas direkt på denna. Att en ansökan är korrekt utformad och i alla delar lagenlig är även viktigt ur ett verkställighetsperspektiv. Nämnden är därför kritisk till utformningen av ansökningarna som präglats av bristande noggrannhet.

3.2. Brister i underrättelsehanteringen

Den första prövningen av om de enskilda som varit föremål för den hemliga övervakningen kunde underrättas dröjde två och en halv månad från det att förundersökningen avslutats. Den handläggande åklagaren har efter fråga från nämnden förklarat att dröjsmålet berodde på att underlag från Polismyndigheten dröjde och att han avslutade sin tjänst vid kammaren, vilket medförde att en annan åklagare gjorde prövningen vid ett senare tillfälle. Oaktat skälen till dröjsmålet konstaterar nämnden att prövningen av om de enskilda kunde underrättas inte gjorts inom lagstadgad tid, vilket är en brist.

Vid de fortlöpande prövningarna av om sekretess utgjorde hinder för underrättelse har åklagaren vid olika tidpunkter åberopat olika sekretessbestämmelser avseende samma personer och uppgifter utan att omständigheterna i underlagen från Polismyndigheten har förändrats eller att det i skälen till besluten har framgått varför. Åklagaren har efter frågor från nämnden uppgett att detta berott på förbiseende samt utvecklat bedömningen och förklarat vilka bestämmelser som rätteligen tillämpats vid sekretessprövningarna. Nämnden har inga synpunkter på åklagarens

[4] Se exempelvis nämndens uttalande den 17 november 2020 ”Handläggningen av ett tvångsmedelsärende vid åklagarkammaren i Umeå” (dnr 17-2020).

bedömning i sak men är kritisk till att sekretessprövningarna inte har dokumenterats på ett korrekt sätt.

4. Beslut

Med detta uttalande avslutas ärendet.

På Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens vägnar

Gunnel Lindberg

I avgörandet har deltagit: Gunnel Lindberg (ordförande), Eva Melander Tell, Anti Avsan, Charlotta Bjälkebring Carlsson, Anna Ekström, Matheus Enholm, Stephen Jerand, Jon Karlfeldt, Helene Odenjung och Per Schöldberg (enhälligt).

Föredragande: Simon Camitz Sarasalo

Expedition till:
Åklagarkammaren i Kalmar
Åklagarmyndigheten, tillsynsavdelningen